

Секція: Педагогічні науки

Форостовська Тетяна Олександрівна

викладач кафедри природничих наук та методик їхнього навчання

Центральноукраїнський державний педагогічний

університет імені Володимира Винниченка

м. Кропивницький, Україна

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА КАТЕГОРІЇ «ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ХІМІЇ»

Процес професійного самовизначення, а саме визначення суті професійного самовизначення, є незавершеним і тому звернення до цієї проблеми займає важливе місце в творчому пошуку не лише педагогів і психологів, але і представників інших напрямів науки. У зарубіжній і вітчизняній психолого-педагогічній науці накопичений певний досвід в області теорії професійного самовизначення, який багато в чому зумовив сучасні підходи до цієї проблеми.

Різноманіття напрямів і підходів до вивчення процесу професійного самовизначення сприяло появі різних варіантів уявлень про його структуру.

Так, Є. Борисовою [2] були виявлені і обґрунтовані наступні елементи структури професійного самовизначення:

- 1) мотиваційна сфера особистості;
- 2) професійні здібності;
- 3) індивідуально-типологічні особливості людини;
- 4) хід професійного самовизначення також спрямовується різними компонентами самосвідомості особистості;
- 5) соціальний статус людини.

О. Падалко [5], характеризуючи структуру професійного самовизначення, виділила три компоненти: когнітивний, емоційний, вольовий (поведінковий).

М. Батирева [1], визначаючи професійне самовизначення як процес інтеграції індивіда (суб'єкта вибору професії) в соціально-професійну структуру суспільства, який здійснюється в результаті аналізу ним своїх внутрішніх ресурсів і співвідношення їх з вимогами професії, відмічає два його основних тісно пов'язаних компонента – професійну спрямованість і професійну самосвідомість.

С. Чистякова й М. Захаров вказують, що професійне самовизначення включає професійну спрямованість, професійну самосвідомість, професійну саморегуляцію, професійно важливі якості [7]. Це «індивідуальні якості суб'єкта діяльності, що впливають на ефективність діяльності й успішність її освоєння» [7, с. 47–48].

Л. Карнозова, А. Маркова, О. Падалко, Н. Цветкова вважають, що компонентами структури професійного самовизначення є дії з аналізу себе, як професіонала, або професійної ситуації, в якій знаходиться людина, тобто механізми рефлексій, а також ухвалення рішень і конкретні дії, спрямовані на здобуття відповідної освіти, професійної підготовки, вибір місця роботи і так далі [3; 4; 5; 6].

Розглядаючи представлені вище варіанти структур професійного самовизначення і їх складові, можна зробити наступні висновки. На даний момент у науці не існує єдиного підходу до визначення компонентів структури професійного самовизначення. Варіанти структури професійного самовизначення, виділені різними авторами, відрізняються за кількістю включених компонентів та їх складністю. Найчастіше виділяються наступні компоненти і їх складові: цілі, ціннісні орієнтації, мотиви, здібності й дії з їх оцінки, індивідуально-типологічні особливості людини, знання, уміння,

навички. В цілому, в структурі професійного самовизначення можна виділити п'ять основних груп компонентів:

- особистість й індивідуальність учасника професійного самовизначення (індивідуально-типологічні особливості, якості особистості тощо);
- мотиваційно-ціннісна група (мотиви професійної діяльності, ціннісні й моральні орієнтації суб'єкта професійного самовизначення тощо);
- зовнішня і внутрішня діяльність учасника професійного самовизначення (рефлексія, оцінка та співставлення своїх здібностей та можливостей з вимогами професії, ухвалення рішень, прагнення до реалізації себе в діяльності конкретні тощо);
- прогностична діяльність учасника професійного самовизначення (цілі, плани, позитивне ставлення до майбутнього в професії тощо);
- соціальна включеність учасника професійного самовизначення (знання вимог суспільства, уміння орієнтуватися на ринку праці, аналізувати соціально-економічний бік професії, її престижність і затребуваність тощо).

Враховуючи вищевикладене та спираючись особливості професійної підготовки вчителів, можна стверджувати, що «професійне самовизначення майбутніх педагогів» як наукову категорію необхідно вивчати в двох напрямках: вибір учительської професії та професійне становлення особистості, яке супроводжує її протягом усього життя і є цілеспрямованим процесом вступу особистості в сферу майбутньої професійної діяльності.

Узагальнюючи думки дослідників і враховуючи сутність діяльнісного підходу, професійне самовизначення майбутніх вчителів хімії розуміємо як тривалий процес розвитку ставлення людини до своєї професії, себе як професіонала. Змістом даного феномену є дії людини з самоаналізу,

самопізнання, самооцінки здібностей і ціннісних орієнтацій, дії щодо розуміння міри відповідності власних особливостей вимогам обраної професії, дії з саморозвитку здібностей і можливостей у процесі професійної підготовки і навчання з метою досягнення більш повної відповідності себе щодо обраної професії і професії – відносно власних здібностей, інтересів. Тобто, змістом професійного самовизначення є: самопізнання, самооцінювання, саморозвиток.

Література

1. Батырева М. В. Процесс профессионального самоопределения городской молодежи: автореф. ... канд. социол. наук. Тюмень, 2003. 25 с.
2. Борисова Е. М. Профессиональное самоопределение: личностный аспект: дисс. ... д-ра психол. наук. М., 1995. 411 с.
3. Карнозова Л. М. Самоопределение профессионала в проблемной ситуации // Вопросы психологии. М. : Педагогика.1990. № 6. С. 42–48.
4. Маркова А. К. Психология профессионализма. М. : Знание, 1996. 230 с.
5. Падалко О. В. Молодые специалисты с высшим образованием: ожидания и реальность // Современные технологии обучения: Тезисы региональной конференции. СПб., 1996. С. 31–32.
6. Цветкова Н. А. Профессиональное самоопределение личности на разных этапах становления профессионала: дис. ... канд. психол. наук. М., 2000. 175 с.
7. Чистякова С. Н., Захаров Н. Н. Профессиональная ориентация школьников: организация и управление. М. : Педагогика, 1987. 159 с.